

NEDERLÆNDERNE PÅ AMAGER

Af Erik Adriansen¹⁾

Indledning: Amagerbrug og amagerbøndernes herkomst og historie

De fleste tilbageværende gårde på Amager har grønsager og spisekartofler som hovedkulturer. Denne driftsform kaldes amagerbrug og har sin oprindelse i Nederlandene. Amagerbrug er en mere intensiv udnyttelse af jorden end almindeligt bondebrug. Udviklingen er nu gået endnu videre, således at nogle amagerbrug er blevet til gartnerier. Mange af de nuværende gårdejere (amagerbønder) og gartneriejere er efterkommere af nederlandske bønder.

At nederlandske bønder blev bosat på Amager skyldes Christian II (1513-1523) og en række tilfældigheder i forbindelse med hans person. Bl.a. var Christian II's dronning, Elisabeth (Isabella), opdraget hos sin faster, der var statholderinde i Nederlandene. Elisabeth blev gift med Christian II i 1514 (ved stedfortræder) og kom til Danmark i 1515. Hun var vant til at spise friske grønsager af fin kvalitet, og det havde man dengang ikke forstand på at dyrke her.

Christian II nærede dog allerede tidligere sympati for nederlænderne. Som statholder i Norge traf han i 1507 i Bergen den purunge Dyveke, som til hendes død 1517 var hans elskerinde. Dyveke's mor Sigbrit Willumsen (Sybrecht Willemsdochter) var født i Amsterdam. Mor Sigbrit, som hun blev kaldt i folkemunde, har sikkert mere end nogen anden haft indflydelse på, at de nederlandske bønder blev bosat på Amager.

Sigbrit tilhørte en god handelsfamilie og havde både kundskaber og dannelse. Hendes mand var tilhænger af et undertrykt politisk parti og blev fradømt både liv og gods. Sigbrit var flygtet med sin unge datter og resterne af sin formue på et skib, der sejlede til Bergen. Her ernærede hun sig ved en bod med kager og vafler. Hun skildres som en klog men noget robust kvinde. Da Christian blev konge, tog han både mor og datter med til Danmark, og Sigbrit vandt stor indflydelse og tillid hos kongen. Dette fortsatte også efter Dyveke's død. Sigbrit blev derved mellemlid ved forhandlingerne med de nederlandske bønder, der måtte lokkes med særlige goder, for at man kunne få dem til at slå sig ned på Amager.

Det originale privilegiebrev fra Christian II til de nederlandske bønder er gået tabt, men i et udkast hertil får de uindskrænket ret til hele

Amager og Saltholm som dengang begge hørte under Kronen. Retten var dog ikke gældende til Dragør, som forblev Kronens fiskerleje.

Privilegierne kan sammenfattes i følgende punkter:

1. Retten til at bruge, bebygge og beholde Amager som selvejdendom og dele jorden imellem sig, samt sælge den og lade den gå i arv efter deres hjemlands skik.
2. Retten til at holde egen jurisdiktion.
3. Fritagelse for hoveri, tiende og landgilde, imod at betale en vis årlig sum samt særlige ydelser i krisetilfælde.
4. Frihed til at sælge sten.
5. Frihed til at drive fuglefangst og fiskeri samt anden fri næring, med enkelte undtagelser.
6. Frihed til at bruge, bebygge og beholde Saltholm.

Endvidere kunne kun kongen blande sig i deres sager.

Det var unægtelig en friere forfatning de nederlandske nybyggere på Amager fik, end den bondestanden i almindelighed havde på den tid. På basis heraf dannedes en blanding af selvejer-demokrati og andelsbevægelse midt i adels- og præstevælden.

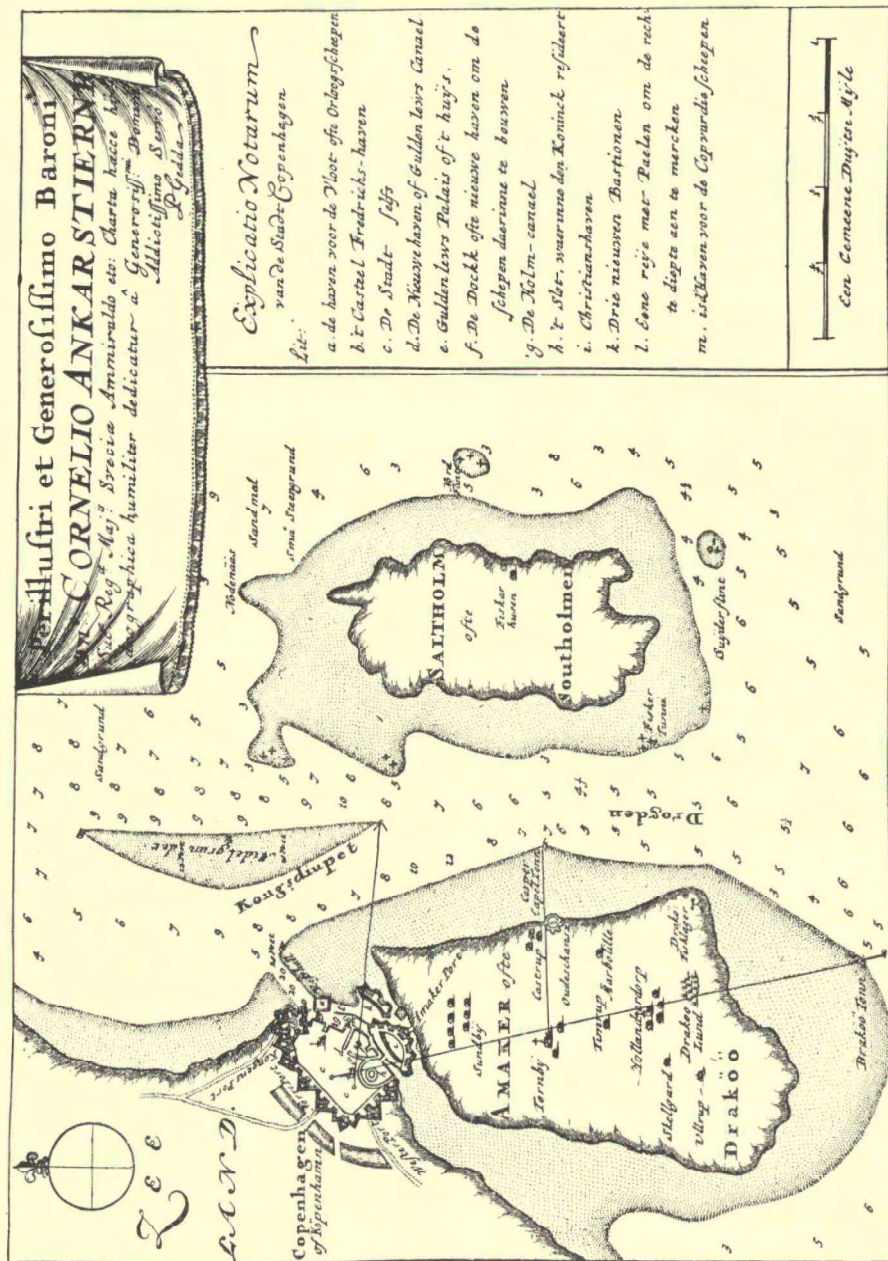
Indflytningen til Amager skete i årene 1516-1521, og i 1521 blev det første privilegiebrev undertegnet. Allerede 2 år efter måtte Christian II flygte til udlandet, og adelen søgte at få smidt nybyggerne ud igen. Så slemt gik det dog ikke. De nederlændere, der havde bosat sig, fik lov at blive boende, men fik begrænset deres rettigheder til kun at omfatte den sydlige del af øen samt til brugen af Saltholm. Der blev formentlig samtidig sat en stopper for yderligere tilflytning. En del af de danske fæstebønder, som var tvangsforflyttet med hård hånd, kunne nu overtage deres fæstegårde igen.

I 1547 synes uroen omkring tilflytterne at have lagt sig, og en delvis bekræftelse af deres rettigheder blev givet af Christian III. Den lød på, at de måtte beholde Store Magleby mod at svare 300 mark årlig samt forsyne Københavns Slot med så mange rødder og løg, som man havde behov for. Desuden skulle de føre et kristeligt levned og dele brugsretten til Saltholm med de danske bønder på Amager. Christian II's privilegier blev dog på de fleste punkter både respekteret og ført ud i livet.

De nederlandske bønder dannede på dette grundlag en fri selvejerkommune, som trivedes fint og snart blev en mønsterkommune for hele landet. Datidens forfattere som Michel H. Jernskjæg (1693)²⁾ og Laurids de Thurah (1758)²⁾ omtaler dem således i rosende vendinger.

24 familier, ialt 184 personer, bosatte sig i Store Magleby. De delte byen imellem sig og byggede 24 gårde.

De fleste indvandrere kom fra Nordholland, d.v.s. fra Broek i Waterland, øen Marken i Zuidersøen og fra Vest-Friesland, men nogle kom fra Flandern. Det var således både hollændere og flamlændere, der kom hertil.

På dette kort fra 1694 er Store Magleby kaldt Hollanderdorp og Maglebylle hedder Marbolille. Den ledsagende tekst er udfærdiget dels på hollandsk (deraf vel det hollandskklingende stidstele i Hollanderdorp) dels på latin

Flamlænderne har formentlig haft køkkenurter som deres speciale, men oste- og smørproduktionen var også hos dem højt udviklet. Selv om indvandrerne er kommet fra forskellige egne i Nederlandene, har de følt sig som fra samme egn her blandt fremmede i et fremmed land. Forskellen mellem dem indbyrdes er hurtigt blevet udvisket i det lukkede samfund, de dannede.

Med agerjord, eng og fællede havde hver af de oprindelige 24 gårde et tilliggende på omkring 100 tdr. land (1 tønne land = 5.516 m²). Deraf blev knap en trediedel opdyrket. Resten lå som eng og overdrev, der tjente som fælles græsmark. Den egentlige pløjjord - havejorden og bymarken - udgjorde således 25-30 tdr. land for hver gård.

Jorden nærmest gårdene, blev udnyttet som have- og kåljord. Denne jord blev derfor gødet stærkere, blev mere intensivt udnyttet og fik derved større værdi. Af bymarken blev ca. 1/6 tilsået i to år, hvorefter den hvilte i 12 år som græsmark.

Efterhånden som gårdene ved arv og skifte fik flere ejere, blev jorden delt i mange parceller, idet hver ejer skulle have sin part af den gode og dårlige jord. Der måtte føres jordbog over hver gårds tilliggende, også af hensyn til skatteberegningerne. Hele byen betalte sine skatter under ét, som en fast samlet afgift. Hver lodsejer blev derfor pålagt sin andel af kommunen.

Den nye kommune med de nederlandske tilflyttere trivedes så godt, og beboerne blev efterhånden så mange, at Store Magleby snart var for lille til at føde dem alle. Kommunen søgte da i 1574 tilladelse til at fæste ledige gårde i danske byer på Amager. Da byens beboere ved deres dygtighed til at forsyne hoffets køkken og spisekammer med fine varer var meget vellidte i hofkredse, bøjede kongen (Frederik II) sig villigt for dette krav.

Ved sådanne fæstemål måtte de selvfølgelig til Kronen svare de samme afgifter og byrder, som de danske bønder. Nederlænderne flyttede dog nødt, men foretrak at blive boende i Store Magleby og drive de forpagtede gårde derfra. Derved kunne de til en vis grad beholde de til denne by tilknyttede privilegier.

Under grevens fejde (1534-1536) blev mange gårde i Store Magleby lagt i aske. Og i 1659 under svenskekrigen blev alle gårde på nær én brændt. Nederlænderne søgte dog under begge krige med deres dyr og avl ly indenfor Københavns volde, og blev hurtigt i stand til at genrejse gårdene.

Pesten i 1711 bortrev over halvdelen af beboerne. For nederlænderne, der ikke ville bortgive deres gårde til fremmede, varede det længe, inden de fik gårdene besat igen. Endnu i 1726 taltes om øde gårde fra pestens tid. Men endnu værre gik det for de danske bønder på Amager. Disse kunne kun vanskeligt rent økonomisk klare at overtage ledige gårde. Dette gav anledning til, at nederlænderne efterhånden overtog en del af de danske gårde.

Et godt stykke ind i 1700-tallet begyndte de danske byer på Amager derved at blive mere ligestillede med nederlænderne, enten ved indgiftning i de nederlandske familier eller ved at tage ved lære af disse. Nederlændernes kultur og produktionsformer kom derved til at præge hele øen.

Fælled og strand

Fælledeerne var indtil 1800-tallet fælles for alle bønder på Amager. Men langvarige forhandlinger i slutningen af 1700-tallet førte til en deling, først mellem byerne, senere (senest Store Magleby 1821) mellem de enkelte lodsejere.

Enhver lodsejer på Amager havde dog ret til at hente tang ved alle øens strande.

Når man hentede tang var der særlige (uskrevne) regler, man skulle følge. Hvis tangen lå i strandkanten eller længere ude i vandet, måtte enhver fiske det op. Hvis man derimod kørte tangen bare nogle få meter op på land blev man ejer af denne tangbunke. Risikoen for at miste tang ved at skulle køre måske flere km hjem med et læs tang, før man kunne hente et nyt var derfor udelukket. De nærmestboende havde ingen væsentlig fordel fremfor de andre. Om efteråret når der var lavvande og efter pålandsvind vidste man, at der var gode chancer for stor tanghøst, og så gjaldt det om at komme til stranden før de andre. Tangen blev brugt til at dække kulerne om vinteren.

Saltholm

Fra gammel tid havde Amagers beboere og brugere haft rådighed over Saltholm mod at svare afgift til Kronen. Christian II gav de nederlandske tilflyttere den fulde brugsret til øen.

Fra 1547 måtte nederlænderne dog dele brugsretten med de danske bønder. Egentlig ejendomsret over øen havde de dog ikke. Først i 1873 blev Saltholm solgt til Amagers hartkornsejere, som gennem et ejerlav stadig er Saltholms retmæssige ejere.

Øen blev hovedsageligt brugt til græsning, især for ungkreaturer og heste. I vore drengear var det en af årets bedste oplevelser, når vi skulle til "Holmen" med en af vore heste. Når forårsarbejdet var slut og jorden tilplantet, havde vi kun brug for én hest til radrensning om sommeren. Derfor blev den eller de mindst samarbejdsvillige af hestene meget bekvemt sendt til Saltholm, indtil der igen blev brug for dem i oktober måned.

De første gange jeg var med, fulgtes jeg med far. Senere tog jeg alene over med hesten. Vi var dog gerne nogle stykker, der aftalte at følges ad. Tidligt om morgenen enten red eller kørte vi på cykel med

hesten løbende ved siden af ned til Kastrup havn. Her blev dyrene undersøgt af en dyrlæge, inden de mere eller mindre genstridigt blev trukket ombord i slæbebåden. Vi andre gik ombord i fiskerbåden, som trak slæbebåden til Saltholm.

Vor første opgave her var så at ride hestene ind til brønden. På vejen tilbage til holmekroen krydsede vi rundt på øen for at finde mågere, og hvad der ellers kunne interessere nysgerrige drenge. Den medbragte madpakke blev gerne nydt ude på "Holmen" og eftermiddagskaffen på holmekroen. Andre brugte måske mere af deres tid på kroen. Efter sådan en dag var vi godt trætte, når vi hen under aften igen sejlede mod Kastrup.

Sæder og skikke, sprog

Nederlænderne holdt sig de første godt 200 år efter deres ankomst helt isoleret fra de danske bønder. De omgikkes heller ikke københavnske borgere, som de kom i kontakt med ved deres torvehandel. Nok kunne det ske, at én fra kolonien giftede sig udenbys, men vedkommende blev da betragtet som en mindreværdig og mistede sine privilegier.

Pige i amagerdragt. Min søster Grethe 1946

Først i 1759, da byens leder - kaldet schouten - giftede sig med en pige fra Sundbyvester, blev der udvist større tolerance overfor blandede ægteskaber. Dette har vel været påkrævet for at skaffe frisk blod ind i de efterhånden noget indgiftede nederlandske slægter. Allerede året efter giftede sognets skriver sig ligeledes med en pige fra Sundbyvester.

Nederlænderne søgte at bevare deres sprog, men det blev efterhånden en blanding af nederlandsk, tysk og dansk. Tysk kom ind i sproget gennem de på Amager i mange år bosatte plattyske præster. Danske ord kom ind i sproget, fordi dansk måtte bruges ved handelen på torvet. Men først omkring 1800 blev dansk almindeligt og enerådende.

Dialekten i Store Magleby havde, navnlig for et par generationer tilbage, en kraftig syngende betoning, noget i retning af skånsk og bornholmsk. Det er heller ikke ualmindeligt, at vi fra Amagerland den dag i dag bliver antaget for at være bornholmere, når vi lader vor røst høre i andre dele af Danmark. (Der skal dog sikkert en sprogforsker til for at kunne afgøre, om der blandt de nulevende generationer opvokset i Store Magleby stadig findes ord og vendinger, der kan føres tilbage til det gamle amager-mål).

Nederlænderne holdt sig i karakter og tankesæt, som i klæder og skikke, længe uden nærmere samkvem med de danske beboere. Selv om de fæstede gårde i de danske byer og tog bolig der, betragtede de sig i lang tid, både selskabeligt og kirkeligt, som hørende til det nederlandske sogn. De lod sig ikke påvirke af de andre byers sæder og skikke. Derimod blev de hyppigt valgt til fogeder i disse byer og kom efterhånden til at styre deres sager. Antagelig fordi de havde større magt og anseelse hos autoriteterne.

De fik større udbytte af deres driftsform end de forarmede danske fæstebønder. Deres livsførelse var præget af større flid og orden. Fattigdom var sjælden iblandt dem. Hver familie sørgede for deres nærmeste, og alle undgik så vidt muligt fremmed indblanding. Kun få håndværkere og tjenestefolk optoges i deres kreds med visse indskrænkede rettigheder, og kom de sognet til byrde, søgte dette at skille sig af med dem. Det var en morallov hos dem, at ligesom forældre eller formyndere sørgede for børnene under deres opvækst, var det de yngres pligt at sørge for de gamle og give dem aftægt på gårdene så længe de levede.

Efter at schouten og skriveren havde giftet sig udenbys, varede det ikke længe, før nederlænderne og den dermed indgiftede del af befolkningen beherskede alle byer og forhold. I 1770'erne var halvdelen af de 92 gårde, der fandtes i det danske sogn ledet af de nederlandske bønder.

Det var således nu kun et spørgsmål om tid, inden amagerfolket fremstod som et hele. I begyndelsen af 1800-tallet kan man sige, at alle Amagers beboere var samlet som en særlig type, stærkt præget af det nederlandske islæt.

Går vi frem til omkring 1920 begynder lufthavn og byudvikling at kræve sin del, som nævnt i Jan Hansen Schmidt's sang. Han kalder den "Farvel til Amager".

FARVEL TIL AMAGER

Mel.: Jeg elsker de grønne lunde

Enhver som er født på Amager
herude på bondeland,
tit minderne sælsomt drager
fra by og fra mark og strand.

Når staden bestandig trænger
til plads og til råderum
snart bli'r her vel plads ej længere,
det er vi nok enige om.

Udviklingen går i gænge,
spekulanterne stormer frem,
for nu kan der tjenes penge,
det mener jo alle dem.

Så stænges for jordens kræfter,
hvor sæden før spired frem
hvor grøntsager fulgte efter
til gavn for så mange hjem.

Farvel da, I grønne enge,
småblomsternes paradís,
småfuglene slår på strenge
naturen til lov og pris.

Farvel da, I lave vange
med frodige urtebed,
med skårene brede og lange,
når kornet blev mejet ned.

Farvel da, I grønne veje
langs volde med pil og krat
hvor ungdommen gerne pleje
spadsere i sommernat.

Farvel da, I frie strande
med tangen så grøn og kåd,
med blånende stille vande,
med bølgenes skummende bråd.

Farvel da, I gamle gårde
med barndomsmindernes brus
tit falder en vemodståre,
når hjemmet må falde i grus.

Blir "optaget" alle vegne,
så må vi nok snart af sted
og drage til nye egne
til arbejde og virksomhed.

Jan Hansen Schmidt døde 1925, men sangens indhold er aktuelt den dag i dag.

Efter 2. verdenskrig gik udviklingen endnu stærkere. Mens blandede ægteskaber i mine forældres generation var undtagelsen, er det allerede et slægtled senere det almindelige, og nok godt det samme.

Efterhånden er mange blevet tvunget til at flytte til Sjælland, men nu i mere spredt orden, således at vi nu kan sige, at vi helt er integreret i den danske befolkning.

Når de nederlandske amagere trods næsten daglig berøring med hovedstaden gennem næsten 300 år har kunnet bevare deres selvstændige kultur og livsvaner, skyldes det i høj grad et konservativt tempera-

ment, som er ægte nederlandsk. De bevarede deres sprog og klæde-
dragt for at være sig selv og som værn for deres fri eksistens under
gode kår.

Fastelavn

De nederlandske bønder havde deres egne fastelavnsskikke. En for-
længst aflagt "leg" var at rive hovedet af en gås. Det foregik ved, at en
gås blev bundet fast med hovedet nedad. Halsen blev smurt med sæbe,
så det var vanskeligt at holde fast. Man skulle så ride forbi i fuld ga-
lop og i farten prøve at rive hovedet af den arme gås. Den, det lykke-
des for, blev kaldt gåse-greve.

At slå katten af tønnden er en skik, som har holdt sig op til vore dage.
I begyndelsen blev der placeret 2 levende katte i tønnden. Men efter at
præsten i 1733 havde tordnet fra prædikestolen mod disse dyremis-
handlinger, blev de levende katte erstattet med en udstoppet kat, og
gåselegen blev opgivet. I vore dage er der end ikke malt en kat uden på
tønnden.

Fastelavnsryttere. Fem af brødrene Adriansen, 1925.
Fra venstre: Jan, Jakob, Chrilles, Valdemar og Peter

Fastelavnsrytter.
Jakob Adriansen, min far, 1946

Den, der med sin tøndestav slog det sidste bræt af tønden ned, blev tøndekonge. Tidligere blev tøndekongen fritaget for det følgende års skat. Det var dengang de enkelte kun svarede skat til kommunen, mens kommunen sørgede for afgiften til staten. Nu må tøndekongen nøjes med hæderskransen til hestens hals. Endvidere får han en stor rød-hvid sløjfe om armen bundet af tøndedronningen, som er byens ældste ugifte pige. Hun var sjældent ret gammel, da der alle dage har været rift om amagerpigerne. Ved ballet om aftenen skulle tøndekongen danse de første tre danse med tøndedronningen.

Da traktorerne vandt indpas på amagerbrugene i 1950'erne, var man bange for, at der ikke skulle blive tilstrækkelig mange heste tilbage til fastelavnsridning. Men det viste sig, at mange beholdt en hest for at have noget at ride fastelavn på. Nutidens rideglade unge er kun begejstret for, at forældre eller bekendte har en hest, de kan få lov til at ride på også udenfor fastelavnstiden.

Tidligere red gårdejersønnerne første fastelavnsmandag og gård-ejerne anden fastelavnsmandag. Anden fastelavnsmandag var det så konen, der var tøndedronning. Nu rides kun første mandag, så må den unge tøndedronning finde sig i, at tøndekongen kan være en gift mand.

Fastelavnstiden var den tid på året, hvor der var mindst arbejde på gårdene. Derfor blev netop denne tid benyttet til festligheder og besøg hos familie og venner.

Dagligt liv

Det daglige liv var i høj grad helliget arbejdet med jorden og dens produkter. Ved siden af jordbruget fandt nederlænderne også tid til at bruge søen til erhverv, mens de danske fæstere næppe udviste det samme initiativ blot for at fylde i skatteopkrævernes pose. En parallel frem til nutiden kan bekræfte, at alt for høje skatter ikke fremmer initiativ og arbejdslyst.

Nederlændernes lov var bygget på flid og økonomisk uafhængighed, både i hjemmets og kommunens forhold. De levede i en verden for sig, hvor hjemmet og arbejdet var de bærende kræfter i tilværelsen. Om sommeren begyndte deres dag før solen stod op. Om vinteren måtte de være på færde allerede nogle timer efter midnat for at komme tidligt på vej med torvelæsset, som var lavet færdigt sent aftenen i forvejen. Hestenes fodring, kvægets pasning, tillavning af smør og ost krævede meget arbejde ved siden af jordens intensive dyrkning med køkkenurter.

Men alle hænder kappedes om at tage fat. Også kvinderne måtte tage del i det lettere markarbejde, hvad dog ikke forhindrede, at køkken og stue skinnede af renhed og blanktpudset metal. Arbejdet var en lyst.

Om sommeren fik kvinderne bedre tid til markarbejdet ved at rationalisere madlavningen. En stor portion af den såkaldte posegrød blev tilberedt til en uge ad gangen, således at det til hverdag kun var nødvendigt at opvarme maden.

En anden form for arbejdslettelse var, at flytte ud i "sommerstuen". Dette var en stue i en udlænge, og placeret ved siden af bryggerset. Derved undgik man en mængde fluer og snavs i stuehuset.

Mens jeg ikke selv har oplevet "posegrøden", så var sommerstuen en realitet til i 1950'erne.

Produktion og salg

Oprindeligt kom nederlænderne til Amager for at producere have- og mejeriprodukter. Hurtigt udvidede de dog deres aktiviteter til også at omfatte forskellige former for fiskeri og fuglefangst samt handel og skibsfart. Derigennem eksporteredes en del af deres dyr og varer. I nyere tid sker eksporten gennem grossister.

Det øvrige salg skete i begyndelsen fra Amagertorv, som de først blev henvist til. Ret hurtigt blev pladsen dog her for trang, men først 1665 fik de lov til at benytte andre af byens torve.

"Morbroders Minde". Typisk firlænget amager-gård.
 Hovedgaden nr. 3, St. Magleby. Stråtag på udlænger erstattet med eternit i 1954. Stuehuset bygget 1894 af min farfar Jan Adriansen, som i 1891 overtog gården efter morbroderen Tøns Jacobsen.

Peter Adriansen	ejer	1931-1947	sønner af Jan
Tønnes	"	" 1947-1963	"
Knud	"	" 1963-1970	søn af Tønnes

Jorden eksproprieret af Københavns Lufthavn 1970, og gården jævnet med jorden

Om en eventuel eneret til torvehandel for nederlænderne har der aldrig været tale. Der opstod tidligt (under påvirkning af nederlænderne?) også på den anden side af København gartnere og "urtegårds-mænd", som mødte på torvet og forhandlede deres varer.

Ved overvintring af torveprodukterne blev der gjort et stort og omhyggeligt arbejde for at bevare disse mod varme og kulde. Om efteråret blev kulerne fyldt og dækket med et passende lag halm, jord og tang, der stadig måtte fjernes og lægges på igen efter den vekslende temperatur. Fra kulerne toges det daglige forbrug, der blev rensset omhyggeligt. Hvad der ikke duede til handelsvare blev brugt til foder. Udvalgte særlig gode eksemplarer blev om foråret plantet for produktion af frø.

Efterhånden som København voksede sig større blev der mulighed for at afsætte flere grønsager og spisekartofler. Disse blev da efterhånden de vigtigste produkter.

I 1889 flyttede torvehandelen ud til Nørrevold-kvarteret, og i 1913 blev grønttorvet ved Vendersgade oprettet. Her fik man faste stude-

På målebordsbladet her fra 1968 ses den i 1970 eksproprierede og nedrevne gård "Morbroders Minde" som en af de nordligste i Store Magleby

pladser, så kapløbet om at komme først om morgenen (natten) kunne ophøre.

Når man prøver at forestille sig den natlige kørsel med hestekøretøjer på jernhjul og med hestens jernbeslåede hove på de toppede brosten, så har datidens trafikstøj sikkert heller ikke været nem at sove fra.

I 1958 blev det nuværende grønttorv på Retortvej i Valby taget i brug. Her er de fleste sælgerstader placeret i store haller, som holdes frostfrie om vinteren. Salget er her i mange tilfælde overtaget af kommissionærer, d.v.s. mennesker, der påtager sig at sælge producenternes varer mod at få en vis procentdel (f.eks. 15%) af salgsindtægten.

Men endnu er der en del producenter, der ikke vil undvære nogle gange om ugen at sælge deres egne varer på torvet og samtidig få sig en småpassiar med nabostadejere og de handlende. Flere og flere finder dog ikke denne salgsform effektiv nok, og går derfor i stedet over til andre former for salg.

"Amagergas"

På Amager er der i tidens løb dyrket megen kål, især hvidkål. Efter at kålen var kørt sammen i kuler om efteråret, blev marken pløjet. Om foråret blev en del kålstokke revet frem af mulden under harvningen og var i vejen, når der skulle så's og plantes. Derfor samlede vi dem op. Jorden blev banket af og stokkene blev kørt hjem og stablet i bunker. Her tørrede de i løbet af sommeren. Om efteråret blev de båret på

brændeloftet, og vi havde til hele vinteren det brændsel, som vi kaldte amagergas. Det brændte godt og lugtede ikke, men var lidt udrøjt at fyre med. Det blev især brugt til gruekedlen, men også i komfuret kunne det bruges.

Amagersange

Jan Hansen Schmidt har skrevet flere sange end den tidligere nævnte. Han var iøvrigt gårdejer og en tid sognerådsformand.

I denne forbindelse er der også grund til at nævne fru Elizabeth Henssel. Hun var også af nederlandsk afstamning. Fru Henssel døde i 1972 og boede i villaen "Maiken" på hovedgaden skråt overfor byens gadekær (kaldet wæhlen). I en menneskealder har fru Henssel skrevet sange til de mange og store fester, der var tradition for at holde ved alle familiens mærkedage. Nok var amagerne store slidere i den daglige dont, men fester var der altid tid til at iscenesætte og tage med til. Fru Henssel har skrevet et utal af festsange. Mange af dem med episoder fra det afsnit af livet for den eller de personer, sangen omhandler. En granskning af disse sange kan derfor give mange oplysninger om livet på Amager fra omkring 1900-tallet til nu.

Nu da mine tanker vandrer til de gamle amagerbønder, husker jeg også en anden sang som bl.a. min bedstefar var meget glad for. Den bliver sunget på en lidt ensformig, men køn melodi. Hvorfra den stammer, ved jeg ikke. Her er gengivet første og sidste vers.

SANGEN OM AMAGER

Hvor er her kønt på alle disse steder,
de steder som jeg fundet har så kær;
her amagerbonden om sin jordlod freder,
og grønne marker gyldne frugter bæ'r.
Når imod aften arbejdsdagen rinder,
han skuer over jordens grønne skat,
og når i vesten solens stråler svinder,
går Amager ind i eventyrets nat.

Du ene har så mange skønne minder,
om fortid alt så smukt fortælle kan;
de gamle gårde, alt hvad her man finder,
er præget af en gammel fornem stand.
I kønne dragter amager-piger søde
et smil på læben til hver fremmed har;
hvem kan vel nægte ved et sådant møde,
straks Amager én så blidt om hjertet ta'r.

Litteratur

- Jensen, A. Kierulf (red.). 1939. Amagerbogen. Kbhvn. 423 s. Om mennesker og deres virke på Amager med historiske tilbageblik.
- Kræmer, Edvin. 1971. Sigbrits Ø. 95 s. Historisk roman.
- Kaae, Harry. 1945. Amager Rejse. Hernovs Forlag. 99 s. Bl.a. interview med en gammel enkefrue fra Store Magleby.
- Nicolaisen, Chr. 1907-1915. Amagers Historie. Bind I-III. Schous Forlag. Ialt 800 s. Kun bind II og III indeholder kapitler om nederlænderne på Amager. Meget kildemateriale er gengivet i dets fulde ordlyd.
- Rasmussen, Anna William. 1968. Hollænderbyen og Store Magleby kirke. Kristeligt Dagblads Forlag. 207 s. Detaljeret beskrivelse af levevis, personer, dragter m.m. baseret på gamle skrifter og samtaler med nulevende.
- Riber, H., D. Zibrandtsen og K. Pallesen (red.). 1971. Noget om Hollænderbyen. Farveplancher og omslag. Permild & Rosengreen. 99 s. Udgivet af Store Magleby kommune i 450-året for nederlændernes ankomst til Amager.
- Schmidt, Anders Jansen. 1947. Amagerbrug gennem tiderne. Horticultura 1 (7): 83-87. Historie og nutidsbeskrivelse (1947).
- Strunge, Mogens. 1935. Jernsklægs Amagerrim 1693. Ejner Munksgård. 76 s. Gengivelse af Jernsklægs Amagerrim samt personlige kommentarer dertil.
- Strunge, Mogens. 1958. Amager-Registret. Ejnar Munksgård. 20 s. Navnelister fra Christian II's tid vedrørende den nederlandske amager-koloni in spé.

Noter:

1. Erik Adriansen; udlært i amagerbrug (som amagerbonde), hortonom 1968 Hg, opvokset i St. Magleby. Har sandsynligvis forfædre blandt de oprindelige nederlændere. De færreste kan føre deres stamtavle længere tilbage end 150-200 år, fordi kirkebøger og papirer er gået tabt under krige eller under de store ildebrande, som hver gang lagde den halve by i aske. Ildebrandene blev så omfattende på grund af, at de stråttækte gårde lå tæt sammenbyggede. Fra andre kilder ved man dog, at indtil de seneste år har nederlænderne holdt sig meget isoleret. Derfor kan man sige, at man sandsynligvis har nederlandsk blod i årerne, hvis man kan føre sin slægt tilbage i St. Magleby i ca. 150 år. Navnet Adriansen var blandt navnene i Amager-Registret (Strunge 1958) omend stavet på en lidt anden måde. Iøvrigt hed en af byens første schouter Jacob Adriansen. Slægtsnavne er dog først i de sidste 4-5 slægtled gået i arv fra far til søn, så navnet alene giver ingen garanti for nedstamningen.

2. Nicolaisen (1907-15) Bd. II. s. 129-138.